

Ενδεικτικό σενάριο συνανάγνωσης κειμένων

Σκεπτικό σεναρίου

Το προτεινόμενο σενάριο ετοιμάστηκε στο πλαίσιο σεμιναρίου επιμόρφωσης στο Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας, το οποίο διεξήχθη -σε κεντρικό επίπεδο, στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο- τον Φεβρουάριο του 2014, με αποδέκτες φιλόλογους που διδάσκουν κυρίως στον γυμνασιακό κύκλο. Πιο συγκεκριμένα, δημιουργήθηκε για τις ανάγκες του εργαστηρίου που πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του σεμιναρίου, μέσα από μια ομαδοσυνεργατική συμμετοχική διαδικασία.

Το εργαστήριο αφορούσε στον σχεδιασμό και τη διδακτική οργάνωση της θεματικής ενότητας Γ΄ Γυμνασίου «Λογοτεχνία και Εφηβεία», από το νέο Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας, με γνώμονα τις μεθοδολογικές αρχές και τους στόχους του. Ο σχεδιασμός της συγκεκριμένης ενότητας -ως διδακτικού παραδείγματος- επικεντρώθηκε στη διδακτική οργάνωση επιλεγμένων λογοτεχνικών κειμένων με βασικά κριτήρια α) τη συνανάγνωση -συνεξέταση των κειμένων, ώστε να αναδειχθούν οι συγκλίσεις και αποκλίσεις τους, β) τις διακειμενικές συναρτήσεις που ανιχνεύονται στα κείμενα, και γ) τις εν δυνάμει διαθεματικές συσχετίσεις των κειμένων με άλλα γνωστικά πεδία ή/και μορφές τέχνης. Κατευθυντήριες γραμμές για τους εκπαιδευτικούς αποτέλεσαν οι ειδικοί στόχοι της θεματικής ενότητας, γνωστικού και αξιακού περιεχομένου, καθώς και οι στόχοι λογοτεχνικού γραμματισμού που υπηρετούνται μέσα από τα επιλεγμένα κείμενα (βλ. σχετικά στη σ. 4).

Η επιλογή των κειμένων έγινε από το νέο διδακτικό εγχειρίδιο *Ο λόγος ανάγκη της ψυχής*,¹ με κριτήρια που απορρέουν από το Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας (βλ. σχετικά στις σσ. 4-5). Το σκεπτικό επιλογής των κειμένων από τις εισηγήτριες του σεμιναρίου ήταν να αποτυπωθεί μια συνοπτική λογοτεχνική διαδρομή στην εφηβεία, η οποία θα αντιπροσώπευε δειγματοληπτικά τις υποενοότητες και τις επιμέρους πτυχές της εν λόγω θεματικής ενότητας, όπως αυτές εμφανίζονται στο βιβλίο μαθητή² (βλ. σχετικά στη σ. 5, όπου παρατίθενται συνολικά τα προτεινόμενα κείμενα, ενταγμένα στην υποενοότητα όπου ανήκουν). Η διαδρομή αυτή ξεκίνησε με τρία ποιητικά κείμενα από την πρώτη ενότητα «Ο κόσμος της εφηβείας» που εκφράζουν την πίστη των μεγαλύτερων στη νέα γενιά: α) Κωστή Παλαμά, *Οι πατέρες*, β) Κώστα Βάρναλη, *Ύμνος της Νιότης*, και γ) Χαλίλ Γκιμπράν, *Ο Προφήτης*. Στο πρώτο ποίημα, ιδωμένο από τη σκοπιά των μεγάλων, εκφράζεται η παραίνεση προς τους νέους για συνεχή εγρήγορση και μαχητικό αγώνα³ χωρίς να αδιαφορήσουν για την παράδοση, οι νέοι θα πρέπει να παλέψουν για ένα καλύτερο αύριο, γκρεμίζοντας εάν χρειαστεί οτιδήποτε από τα παλιά είναι σκάρτο. Στο δεύτερο ποίημα, εκφράζεται -όπως ακριβώς το λέει και ο τίτλος- ένας ύμνος

¹ Από το βιβλίο *Ο λόγος ανάγκη της ψυχής*, Γ΄ Γυμνασίου, τεύχος β΄, βιβλίο μαθητή, Υ.Α.Π. 2013.

² Διευκρινίζεται ότι η επιλογή αυτή δεν καλύπτει όλο το εύρος της θεματικής ενότητας ούτε τον αριθμό των κειμένων που αναμένεται να τύχουν επεξεργασίας στην τάξη κατά τη διάστημα ενός περίπου τριμήνου, στο οποίο απλώνεται κάθε θεματική ενότητα. Σημειώνεται, επίσης, ότι έχουν επιλεγεί πιο πολλά ποιήματα παρά πεζά, για δύο βασικούς λόγους: α) για σκοπούς εξοικονόμησης χρόνου, στο στενό χρονικό περιθώριο ενός εργαστηρίου, και β) για να καταστεί δυνατή η προσέγγιση του θέματος μέσα από περισσότερες οπτικές γωνίες.

προς τη νιότη που εφορμά ακάθεκτη προς το μέλλον, για να πραγματώσει τα πιο ευγενή ιδανικά του ανθρώπου, εξυψώνοντας έτσι τη ζωή όλων. Στο τρίτο ποίημα -ένα οραματικό κείμενο που εκπροσωπεί τη νέα γενιά- ο Προφήτης θυμίζει στους γονείς ότι τα παιδιά δεν είναι ιδιοκτησία τους και ότι οι ίδιοι θα πρέπει να γίνουν το τόξο, από το οποίο τα παιδιά θα εκτοξευθούν προς το μέλλον. Στο κείμενο αυτό -που συνιστά ύμνο στην αγάπη και στην ανθρώπινη επικοινωνία- «προτείνεται» και μια λύση στη γεφύρωση του χάσματος γενεών, μέσα από τον προσδιορισμό του ρόλου του καθενός (γονιών/μεγάλων και παιδιών) αλλά και τη συνειδητοποίηση του κύκλου της ζωής που «δε σταματά στο χθες», όπως λέει ο ποιητής.

Το τρίτο ποίημα (*Ο Προφήτης*) αποτέλεσε ακριβώς τη γέφυρα για μετάβαση στον επόμενο σταθμό της δεύτερης υποενότητας «Κρίση εφηβείας – το χάσμα των γενεών» και για σύνδεση με την επιμέρους πτυχή της «Εφηβική παραβατικότητα - Αποκλίνουσα συμπεριφορά». Συγκεκριμένα, έχει επιλεγεί το πεζό κείμενο της Έρσης Σωτηροπούλου, *Μάτια μέσα στη νύχτα*, στο οποίο αποτυπώνεται η αδυναμία των γονιών (αλλά και του ειδικού-ψυχιάτρου) να ανοίξουν κανάλια επικοινωνίας με την εξεγερμένη έφηβη κόρη τους, η οποία -σε τελική ανάλυση- επιθυμεί ό,τι όλα τα παιδιά της ηλικίας της: την ελευθερία να ακολουθήσει τον δρόμο της, προσδιορίζοντας η ίδια την ταυτότητά της.

Βαδίζοντας ξανά στα δύσκολα μονοπάτια της εφηβείας, αλλά σε λιγότερο ζοφερή ατμόσφαιρα αυτή τη φορά, κινήθηκε η επόμενη επιλογή-σταθμός από την τρίτη υποενότητα «Πορτρέτα εφήβων στον δρόμο για την ενηλικίωση», με κύριο θεματικό άξονα την ερωτική αφύπνιση και τη συγκρότηση ταυτότητας. Μέσα από το πεζό κείμενο *Σούμχι* (απόσπασμα μυθιστορήματος), ενός ξένου αυτή τη φορά διακεκριμένου συγγραφέα, του Άμος Οζ, δίνεται το πορτρέτο ενός περιπετειώδη ονειροπαρμένου εφήβου που νιώθει τα πρώτα ερωτικά σκιρτήματα και παίρνει μέρος στο «τυραννικό» ερωτικό παιχνίδι της εφηβείας. Τα χτυποκάρδια στα θρανία δίνονται μέσα από την οπτική του νεαρού ήρωα, ενώ οι μεγάλοι (γονείς, καθηγητής) εμφανίζονται και πάλι αδύναμοι να καταλάβουν τι συμβαίνει στην ψυχή του εφήβου.

Ως τελευταίος σταθμός της διαδρομής επιλέγηκαν τέσσερα ποιήματα από την ίδια υποενότητα, τα οποία αποτιμούν την εφηβεία μέσα από το πρίσμα της ενηλικίωσης, σε μια πορεία αναζήτησης του χαμένου χρόνου, του χαμένου παραδείσου της παιδικής - νεανικής ηλικίας. Η αποτίμηση της ενήλικης ματιάς δίνεται είτε μέσα από την οπτική της ωραιοποίησης - εξιδανίκευσης της εφηβείας, όπως καθρεφτίζεται στα ποιήματα *Ο ουρανός του Μανόλη Αναγνωστάκη* και *Πώς μίλησε ένα παιδί πριν πολλά χρόνια του Παντελή Μηχανικού*, είτε μέσα από την αίσθηση της απομάγευσης που διατρέχει τα ποιήματα *Φορείο* της Αλόης Σιδέρη και *Η σχολική εκδρομή* της Κατερίνας Αγγελάκη-Ρουκ. Στα δύο πρώτα ποιήματα η ανάμνηση της νιότης αποπνέει μια ευφορία και δημιουργεί μια φωτεινή ατμόσφαιρα, καθώς τα όνειρα δεν χαραχτήκαν μόνο στους κορμούς των δέντρων αλλά και στην ψυχή, εκεί που δεν μπορεί να τα «κόψει» ο «ξυλοκόπος» χρόνος· έτσι συντηρείται η πίστη στο όραμα και στις άδολες αξίες της νιότης. Αντιθέτως, στα ποιήματα της Σιδέρη και της Αγγελάκη-Ρουκ η νοσταλγία των παιδικών - νεανικών χρόνων αφήνει ένα πικρό κατακάθι στην ψυχή, για ό,τι πέρασε πια ανεπιστρεπτί, για τα όνειρα που θρυμματίστηκαν κάτω από το βάρος της ενήλικης ζωής.

Με βάση το πιο πάνω σκεπτικό, τα εννιά προτεινόμενα κείμενα διαλέγονται ποικιλοτρόπως μεταξύ τους, είτε συμπληρωματικά είτε αντιθετικά. Ήδη στο βιβλίο εκπαιδευτικού

προτείνονται -μέσα από σχετικές ερωτήσεις- ομάδες συνανάγνωσης των συγκεκριμένων κειμένων, αλλά μπορούν να γίνουν και άλλοι συνδυασμοί. Η κύρια ομαδοποίηση - συγκριτική εξέταση που προτείνεται (στο βιβλίο) είναι η ακόλουθη: α) *Οι πατέρες - Ύμνος της Νιότης - Ο Προφήτης*, β) *Ο ουρανός - Πώς μίλησε ένα παιδί πριν πολλά χρόνια*, γ) *Φορείο - Η σχολική εκδρομή*, δ) *Ο ουρανός - Πώς μίλησε ένα παιδί πριν πολλά χρόνια - Φορείο - Η σχολική εκδρομή*, ε) *Σούμχι - Η σχολική εκδρομή*. Κατά τα άλλα, ανιχνεύονται ερωτήσεις που παραπέμπουν και σε άλλους συνδυασμούς, όπως λ.χ. για τα κείμενα *Οι πατέρες - Ύμνος της Νιότης - Ο ουρανός - Πώς μίλησε ένα παιδί πριν πολλά χρόνια* (κοινός άξονας: μετατόπιση από την ατομικότητα στη συλλογικότητα /αγωνιστικότητα της νέας γενιάς). Επίσης, για τα κείμενα *Ο Προφήτης - Ο ουρανός - Πώς μίλησε ένα παιδί πριν πολλά χρόνια* διαπιστώνεται ως κοινός άξονας η σκιαγράφηση των μεγάλων μέσα από την οπτική του εφήβου, η συνειδητοποίηση των μεγάλων πως υπήρξαν κάποτε και αυτοί παιδιά. Αυτή η συνειδητοποίηση μπορεί να συνεισφέρει και στη γεφύρωση του χάσματος γενεών και στην καλύτερη επικοινωνία μεγάλων – μικρών. Υπό αυτό το πρίσμα, έρχεται να «δέσει» με αυτά τα κείμενα (κυρίως με το ποίημα *Ο Προφήτης*) το πεζό *Μάτια μέσα στη νύχτα*, στο οποίο αυτό ακριβώς είναι το ζητούμενο: η επικοινωνία και η κατανόηση. Η έφηβη Μιράντα στο *Μάτια μέσα στη νύχτα*, νιώθει (όπως και ο έφηβος Σούμχι) πως δεν την καταλαβαίνουν οι μεγάλοι, οι γονείς της και οι άλλοι. Αυτή - «ένα δαιμονικό με κοτσίδα», ένα «αγριμάκι της απλοχωριάς», όπως γράφει και η Σιδέρη στο *Φορείο*- το μόνο που θέλει είναι να διεκδικήσει την αυτονομία και την ελευθερία της. Χαμένη, όμως, και έγκλειστη μέσα στην ατομικότητά της, δεν καταφέρνει να διοχετεύσει την ορμή και επαναστατικότητά της σε ένα συλλογικό όραμα, σαν αυτό που εκφράζεται στα ποιήματα *Οι πατέρες - Ύμνος της Νιότης - Ο ουρανός - Πώς μίλησε ένα παιδί πριν πολλά χρόνια*.

Η επιλογή των ερωτήσεων έγινε από το αντίστοιχο βιβλίο εκπαιδευτικού³ -με κάποιες τροποποιήσεις και προσθήκες-, σύμφωνα με τα σκεπτικό του σεναρίου. Αντιπροσωπεύονται όλοι οι τύποι ερωτήσεων που εμφανίζονται στο βιβλίο εκπαιδευτικού (και σε κάθε βιβλίο εκπαιδευτικού): α) ερωτήσεις ανάλυσης και συνδυασμού των κειμένων, β) ομαδοσυνεργατικές ασκήσεις - διαθεματικές δραστηριότητες, καθώς επίσης ασκήσεις ειδικότερα για τον λογοτεχνικό γραμματισμό, γ) εργασίες δημιουργικής γραφής – δημιουργικής ανάγνωσης, και δ) ερευνητικά σχέδια εργασίας τύπου project. Έχουν σταχυολογηθεί όλες σχεδόν οι ερωτήσεις που σχετίζονται με τα προτεινόμενα κείμενα (είτε αυτές αφορούσαν στην ανάλυση ενός κειμένου είτε στη συγκριτική εξέτασή του με άλλα κείμενα). Ειδικά οι ερωτήσεις του πρώτου τύπου (ανάλυσης και συνδυασμού των κειμένων) είναι αρκετές, για να αναδειχθεί ακριβώς η πολυφωνία και η πιο σφαιρική ανάδειξη των επιμέρους πτυχών της θεματικής ενότητας. Στο πλαίσιο της σχολικής τάξης, ορισμένες από αυτές μπορούν να τύχουν προφορικής επεξεργασίας στην ολομέλεια, άλλες να συμπεριληφθούν σε ένα συγκριτικό φύλλο εργασίας στο πλαίσιο μιας διερευνητικής – συνεργατικής διαδικασίας, ενώ κάποιες άλλες (οι πιο δημιουργικές) μπορούν να ανατεθούν ως κατ' οίκον εργασία. Εννοείται ότι κατά τη διδακτική πράξη, ο εκπαιδευτικός -σε περίπτωση που επιλέξει αυτά τα κείμενα- θα κάνει τις δικές του επιλογές όσον αφορά στις ερωτήσεις, τις οποίες θα τροποποιήσει και θα προσαρμόσει στο επίπεδο των δικών του μαθητών, με βάση την παιδαγωγική αρχή της διαφοροποίησης.

³ Από το βιβλίο *Ο λόγος ανάγκη της ψυχής*, Γ΄ Γυμνασίου, τεύχος β΄, βιβλίο εκπαιδευτικού, Υ.Α.Π. 2013.

Ειδικοί διδακτικοί στόχοι θεματικής ενότητας «Λογοτεχνία και Εφηβεία»

{αντιστοίχιση με ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΑΞΟΝΑ: ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ /ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ}

α) Στόχοι γνωστικού και αξιακού περιεχομένου (Π.Σ.Λ., σσ. 84-85)

Συνεξέταση κειμένων από τη σύγχρονη και παλαιότερη λογοτεχνία, ελληνική και ξένη, ώστε να αναδειχθούν:

- ο κόσμος του εφήβου και τα σημερινά προβλήματα της νέας γενιάς
- το αξιακό σύστημα μεγαλύτερων – νεότερων με έμφαση στις διαφορετικές ιεραρχήσεις και προτεραιότητες (χάσμα γενεών)
- ο μεταιχμιακός *ου-τόπος* ανάμεσα στην παιδικότητα και την ενηλικίωση: κρίση της εφηβείας και συγκρότηση ταυτότητας (αυτοσυνειδησίας)
- το μυθιστόρημα «της εφηβείας» ή «μαθητείας»: πορτρέτα εφήβων καθ' οδόν προς την ενηλικίωση

> Δυνάμει διαθεματική σύνδεση με την Ψυχολογία (ειδικά «του εφήβου»).

β) Στόχοι λογοτεχνικού γραμματισμού

⇒ **«Γραμματική» της λογοτεχνικής γλώσσας**

Ποιητικός λόγος:

- Η σύνταξη των ποιητικών προτάσεων
- Ποιητική λέξη, ποιητικό λεξιλόγιο, ποιητική σημασία

Αφηγηματικός λόγος:

- Τα δομικά στοιχεία του αφηγηματικού κόσμου
- Τα γραμματικά πρόσωπα της αφηγηματικής γλώσσας
- Το «αντικείμενο» του αφηγείσθαι
- Βασικές λειτουργίες της αφηγηματικής γλώσσας

⇒ **Θεωρία των λογοτεχνικών ειδών**

- κειμενικά είδη της αφηγηματικής πεζογραφίας
- παραδοσιακή - μοντέρνα ποίηση

Κριτήρια επιλογής κειμένων

Τα κριτήρια επιλογής των κειμένων απορρέουν από το Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας και επικεντρώνονται στα ακόλουθα:

- ✓ συνάφεια των κειμένων με τους ειδικούς στόχους της θεματικής ενότητας (γνωστικού – αξιακού περιεχομένου αλλά και λογοτεχνικού γραμματισμού)
- ✓ λογοτεχνική αξία /πρωτοτυπία των κειμένων και ανταπόκρισή τους στο γνωστικό επίπεδο μαθητών Γ΄ Γυμνασίου
- ✓ δυνατότητα σύγκρισης/αντιπαραβολής μεταξύ των κειμένων

- ✓ αντιπροσώπευση λογοτεχνικών ειδών: επιλογή και ποιητικών και πεζών κειμένων
- ✓ αντιπροσώπευση κειμένων της νεοελληνικής /κυπριακής και ξένης λογοτεχνίας, παλαιότερων και νεότερων συγγραφέων.

Επιπρόσθετα, λαμβάνονται υπόψη τα ακόλουθα στοιχεία:

- η επικαιροποίηση των θεμάτων που προκύπτουν από τα επιλεγμένα κείμενα και η σύνδεσή τους με τη ζώσα πραγματικότητα των μαθητών
- οι διαθεματικές συναρτήσεις των κειμένων με άλλα γνωστικά αντικείμενα /επιστημονικά πεδία: εν προκειμένω με την Ψυχολογία (ειδικά του εφήβου), την Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, τη Θεατρική Αγωγή (βλ. ενδεικτικές δραστηριότητες)
- η σύγκριση - συνεξέταση των κειμένων με άλλες μορφές τέχνης: εν προκειμένω με τη Μουσική, τον Κινηματογράφο, τα κόμικς (βλ. ενδεικτικές δραστηριότητες)
- η δυνατότητα δημιουργικής έκφρασης των μαθητών (βλ. ενδεικτικές δραστηριότητες).

Προτεινόμενα κείμενα⁴ για συνεξέταση – συνανάγνωση

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΦΗΒΕΙΑΣ

- Κωστής Παλαμάς, *Οι πατέρες* (απόσπασμα)
- Κώστας Βάρναλης, *Ύμνος της Νιότης*
- Χαλίλ Γκιμπράν, *Ο Προφήτης* (απόσπασμα)

ΚΡΙΣΗ ΕΦΗΒΕΙΑΣ – ΤΟ ΧΑΣΜΑ ΤΩΝ ΓΕΝΕΩΝ

Εφηβική παραβατικότητα – Αποκλίνουσα συμπεριφορά

- Έρση Σωτηροπούλου, *Μάτια μέσα στη νύχτα* (απόσπασμα)

ΠΟΡΤΡΕΤΑ ΕΦΗΒΩΝ ΣΤΟΝ ΔΡΟΜΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΗΛΙΚΙΩΣΗ

Η ερωτική αφύπνιση και η συγκρότηση ταυτότητας

- Άμος Οζ, *Σούμχι* (απόσπασμα)

Αναζητώντας τον χαμένο χρόνο...

- Μανόλης Αναγνωστάκης, *Ο ουρανός*
- Παντελής Μηχανικός, *Πώς μίλησε ένα παιδί πριν πολλά χρόνια*
- Αλόη Σιδέρη, *Φορείο* (απόσπασμα)
- Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ, *Η σχολική εκδρομή*

⁴ Από το βιβλίο *Ο λόγος ανάγκη της ψυχής*, Γ΄ Γυμνασίου, τεύχος β΄, βιβλίο μαθητή, Υ.Α.Π. 2013.

Άξονες συνομιλίας των κειμένων, με γνώμονα το θέμα - τις οπτικές, το γνωστικό - αξιακό περιεχόμενο και τον λογοτεχνικό γραμματισμό

I. Ερωτήσεις ανάλυσης και συνδυασμού των κειμένων

- Κωστής Παλαμάς, *Οι πατέρες*
 - Κώστας Βάρναλης, *Ύμνος της Νιότης*
 - Χαλίλ Γκιμπράν, *Ο Προφήτης*
1. Να περιγράψετε με απλά λόγια τι συμβουλεύει ο Κωστής Παλαμάς τη νέα γενιά για τη στάση που πρέπει να τηρήσει απέναντι στους «πατέρες» (στα παραδεδεγμένα). Πώς κρίνετε την άποψή του;
 2. Να συγκρίνετε τις συμβουλές που απευθύνει ο Παλαμάς στους νέους με τις αντίστοιχες του Γκιμπράν προς τους γονείς. α) Ποια κοινά σημεία εντοπίζετε στο πνεύμα τους; β) Πώς “συνομιλούν” μεταξύ τους τα δύο κείμενα: εξετάστε σε τι ύφος συμβουλεύει ο Παλαμάς τους νέους και εξ ονόματος ποιων μιλάει ο Γκιμπράν.
 3. Ποια κεντρική ιδέα /εικόνα του ποιήματος του Βάρναλη λειτουργεί ως σύνδεσμος ανάμεσα στα ποιήματα του Παλαμά και του Γκιμπράν;
 4. Εξετάστε τον συμβολισμό του περιβολιού και του τόξου στα ποιήματα του Παλαμά και του Γκιμπράν αντίστοιχα: τους κρίνετε εύστοχους για το πνεύμα του καθενός από τα δύο ποιήματα, και γιατί;
 5. Όλο το ποίημα του Παλαμά αποτελείται από μεταφορές (αλληγορίες): να τις εντοπίσετε και να τις αποκωδικοποιήσετε. Παρατηρήστε πώς ο μεταφορικός λόγος τελικά γίνεται πιο καίριος σε σχέση με τον κυριολεκτικό: για να το επαληθεύσετε, δοκιμάστε να μετατρέψετε τις μεταφορές σε κυριολεξίες.
 6. α) Με ποιον τρόπο δηλώνεται, σε γραμματικό επίπεδο, ο παραινετικός /προτρεπτικός χαρακτήρας του ποιήματος του Παλαμά; (προσέξτε την έγκλιση των ρημάτων) β) Πώς εκφράζεται η επαναστατικότητα των νέων στο ίδιο ποίημα; Να υπογραμμίσετε χαρακτηριστικές εκφράσεις και λέξεις-κλειδιά.
 7. Πώς δηλώνεται στιχουργικά η νοηματική τομή που χωρίζει το ποίημα του Παλαμά σε δύο μέρη; Σε ποιο άλλο ποίημα της υποενοτήτας διαπιστώνετε κάτι ανάλογο;
 8. Εξηγήστε α) γιατί ο Παλαμάς γράφει ένα ποίημα προς τους νέους με τίτλο «Πατέρες», και β) τη χρήση του α΄ πληθυντικού προσώπου στον «Ύμνο της Νιότης» του Βάρναλη, λαμβάνοντας υπόψη το κοινωνικοϊστορικό και ιδεολογικό πλαίσιο των αρχών του 20ού αιώνα. (Σταθείτε ιδιαίτερα στην εθνική αναπτέρωση μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους και στην κορύφωση της Μεγάλης Ιδέας, που στηρίζει την αστική ιδεολογία του Παλαμά, αλλά και στην πίστη για κοινωνική δικαιοσύνη και ισότητα που διαπνέει τη σοσιαλιστική ιδεολογία του Βάρναλη).
 9. Τι περιεχόμενο έχουν οι λέξεις με κεφαλαίο στα ποιήματα του Παλαμά και του Βάρναλη; Δοκιμάστε να τις μεταφέρετε από το ένα ποίημα στο άλλο και εξετάστε αν ταιριάζουν καλύτερα στο ιδεολογικό κλίμα του καθενός, όπως περιγράφεται παραπάνω.

ο Έρση Σωτηροπούλου, *Μάτια μέσα στη νύχτα*⁵

10. Ποιο πρόβλημα των εφήβων πραγματεύεται το κείμενο της Έρσης Σωτηροπούλου; Ποιο κυρίαρχο συναίσθημα χαρακτηρίζει την ηρωίδα; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας.
11. Ποια φαίνεται να είναι η σχέση της Μιράντας με τους γονείς της ή με τον γιατρό που την παρακολουθεί στο αφήγημα της Σωτηροπούλου; Με αφορμή το συγκεκριμένο απόσπασμα, συζητήστε τι κυρίως προκαλεί το «χάσμα των γενεών», και αν τελικά μπορεί αυτό να γεφυρωθεί και με ποιον τρόπο.
12. Η Μιράντα στο «Μάτια μέσα στη νύχτα» υπομένει με φαινομενική καρτερικότητα τη «θεραπεία» στην οποία την υποβάλλουν οι δικοί της και ο γιατρός. Προσπαθήστε να εξηγήσετε τη σιωπηλή στάση της ηρωίδας. Θεωρείτε ότι είναι υγιής αυτή η στάση; Πιστεύετε ότι, τελικά, η ηρωίδα δικαιώνεται στα μάτια του αναγνώστη;
13. Στο απόσπασμα μεγάλο μέρος καταλαμβάνουν η σκηνή της συνομιλίας του πατέρα της Μιράντας με το γκαρσόνι στο ζαχαροπλαστείο και η περιγραφή του ιατρού με τη γραμματέα και τους υπόλοιπους ασθενείς. Σε τι νομίζετε ότι εξυπηρετούν οι δύο σκηνές, τι δείχνουν για τη σχέση της Μιράντας με το περιβάλλον της;
14. «Κοίταζε τους τοίχους... θα μπορούσε να το διαβάσει». Ποια είναι η σημασία και ο ρόλος αυτής της περιγραφής, κατά την άποψή σας; Δίνει απλώς το σκηνικό της εφηβικής «αταξίας» της Μιράντας, που καπνίζει κρυφά από τους γονείς της στην τουαλέτα, ή περιγράφει και κάτι άλλο; Τι μπορεί να συμβολίζει το άσπρο χαρτί με το «μήνυμα ζωτικής σημασίας» για την ηρωίδα; Ποιο μήνυμα πιστεύετε ότι θα μπορούσε να ήταν γι' αυτήν ζωτικής σημασίας και ποιος θα μπορούσε να της το δώσει;
15. Το κάπνισμα στο συγκεκριμένο αφήγημα παρουσιάζεται σαν σύμβολο εφηβικής αμφισβήτησης και χειραφέτησης. Να εκφράσετε την άποψή σας σχετικά με το θέμα.
16. Στο κείμενο, παρά την τριτοπρόσωπη αφήγηση, παρακολουθούμε τα γεγονότα «με εσωτερική εστίαση» (από τη σκοπιά του προσώπου). Τι επιτυγχάνει έτσι η συγγραφέας, τι επιτρέπει στον αναγνώστη να «δει»;
17. Εξετάστε αν ο τίτλος του κειμένου αντιστοιχεί (και πώς) στο περιεχόμενο του αποσπάσματος.
18. Με ποια ποιήματα της ενότητας διαλέγεται (συμπληρωματικά ή αντιθετικά) το κείμενο; Να το συγκρίνετε ιδιαίτερα με το ποίημα *Ο Προφήτης*.⁶

⁵ Βλ. στο σκεπτικό, κυρίως στη σ. 3, πώς συνομιλεί με τα άλλα προτεινόμενα κείμενα. Σαφώς, περισσότερο οφθαλμοφανείς -από αυτές που προτείνονται- είναι οι συνδέσεις του κειμένου της Σωτηροπούλου με άλλα πεζά που ανθολογούνται στην ίδια υποενότητα, όπως είναι α) το κείμενο *Έμιλυ Μπρόγκαν* του Μέλβιν Μπέρτζες, β) *Ντέμιαν* του Έρμαν Έσσε, και γ) *Κάπου ν' ανήκεις* του Φίλιππου Μανδηλαρά. Ο εκπαιδευτικός, ανάλογα με το δικό του σκεπτικό, μπορεί να επιδιώξει μια τέτοια συνανάγνωση.

⁶ Βλ. υποσημείωση 5.

ο Άμος Οζ, Σούμχι⁷

19. Μια πάγια τακτική των παιδιών και των εφήβων είναι να βγάζουν παρατσούκλια. Εκτός από τον «Σούμχι» και την «Κλημεντίνη», σε ποια ακόμη κείμενα της ενότητας βρίσκουμε κάτι ανάλογο; (Αναζητήστε παραδείγματα και από την ενότητα «Παιδικά - Σχολικά χρόνια» του βιβλίου σας της Α΄ Γυμνασίου).
20. Πώς εκδηλώνεται ο έρωτας του «Σούμχι» για την Έστι και σε ποιες πράξεις τον ωθεί; Πώς αντιδρά εκείνη; Θεωρείτε ασυνήθιστες αυτές τις συμπεριφορές στα θρανία, με βάση την εμπειρία σας;
21. Πώς κρίνουν οι μεγάλοι (γονείς, συγγενείς, δάσκαλοι) τη συμπεριφορά του μικρού ήρωα στο απόσπασμα του Οζ;
22. Με ποιους άλλους εφήβους από κείμενα της ενότητας θα συγκρίνατε τον ερωτευμένο «Σούμχι»; Ποιος παίζει στο κείμενο του Οζ τον ρόλο του θύτη και ποιος του θύματος στο «τυραννικό» ερωτικό παιχνίδι της εφηβείας, σε σχέση με τα κείμενα αυτά;
23. Τι, κατά την άποψή σας, συμβολίζει το όνειρο/εφιάλτης του μικρού «Σούμχι» και γιατί πιστεύετε ότι νιώθει γλύκα και τρομάρα μαζί; (δείτε και το τέλος του αποσπάσματος).
24. Ποια φράση είναι το επανερχόμενο μοτίβο στο απόσπασμα του Οζ; Τι νομίζετε ότι υπαινίσσεται;
25. Σε τι συμπίπτουν η ιστορία του Οζ και το παρακάτω ποίημα του Χρυσάνθη; Ποια στοιχεία του ποιήματος επιτρέπουν τον συσχετισμό; Από ποια χρονική σκοπιά βλέπει το θέμα ο ποιητής και από ποιες λέξεις το καταλαβαίνουμε;

Σχήματα φιλίων

Μικρή επανάληψη στα φροντιστήρια της αγάπης
με τόνους καταδεκτικούς
Γι' αυτό επανέρχομαι στα εφηβικά θρανία
κι ιχνογραφώ στα περιθώρια των βιβλίων
τα σχήματα φιλίων.

Κύπρος Χρυσάνθη, Από τον εξώστη της γης, Αστρολάβος/ Ευθύνη, Αθήνα 1996

ο Άμος Οζ, Σούμχι

ο Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ, Η σχολική εκδρομή

26. Σε ποιο από τα πρόσωπα της ιστορίας του Οζ θα αναθέτατε τον ρόλο του αφηγητή στο ποίημα «Η σχολική εκδρομή» της Κατερίνας Αγγελάκη-Ρουκ, και γιατί;
27. Το ποίημα της Αγγελάκη-Ρουκ χωρίζεται σε δυο ενότητες. Ποιος στίχος ορίζει την τομή και ποια διάθεση επικρατεί σε κάθε μία ενότητα;
28. Να συγκρίνετε τις δικές σας σχολικές εκδρομές με την περιγραφή της Αγγελάκη-Ρουκ: ποια στοιχεία σε αυτή την περιγραφή είναι «παλιομοδίτικα» και τι δεν έχει αλλάξει; Τι τόνο δίνουν τα στοιχεία αυτά στο ποίημα και ποιο συναίσθημα προκαλούν στον αναγνώστη;

⁷ Το συγκεκριμένο απόσπασμα, σαφώς, συνομιλεί με κείμενα που αναφέρονται στη σχολική ζωή, ιδιαίτερα με το ποίημα *Η σχολική εκδρομή*, όσον αφορά στους εφηβικούς έρωτες στα θρανία. Σε σχέση με την αίσθηση του έφηβου ήρωα ότι δεν καταλαβαίνουν οι άλλοι /οι μεγάλοι πώς νιώθει, το κείμενο συναντάται με το *Μάτια μέσα στη νύχτα* (βλ. και σκεπτικό σ. 3). Ως προς την τακτική των παιδιών να βγάζουν παρατσούκλια, συνδέεται με τα κείμενα των Βλαχογιάννη και Πολίτη στην ίδια ενότητα, ενώ σίγουρα μάς θυμίζει το πεζογράφημα του Γ. Ιωάννου *Τα παρατσούκλια* από την ενότητα της Α΄ Γυμνασίου «Παιδικά - Σχολικά χρόνια».

- ο Αλόη Σιδέρη, *Φορείο*
 - ο Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ, *Η σχολική εκδρομή*
 - ο Μανόλης Αναγνωστάκης, *Ο ουρανός*
 - ο Παντελής Μηχανικός, *Πώς μίλησε ένα παιδί πριν πολλά χρόνια*
29. Ποια ψυχική διάθεση αισθάνεστε ότι επικρατεί στα ποιήματα της Σιδέρη και της Αγγελάκη-Ρουκ σε σχέση με τα ποιήματα των Αναγνωστάκη και Μηχανικού; Πώς την αιτιολογείτε;
 30. Τι “απαντούν” τα ποιήματα του Αναγνωστάκη και του Μηχανικού στο «Φορείο» της Σιδέρη, αλλά και στη «Σχολική εκδρομή» της Αγγελάκη-Ρουκ; Ποια στάση φαίνεται να προτείνουν οι δύο ποιητές ως αντίδοτο στην «απομάγευση» της ενηλικίωσης;
 31. Από το ποίημα της Σιδέρη απουσιάζει η στίξη και έχουμε συσσώρευση ουσιαστικών και ονοματικών προσδιορισμών. Τι ρυθμό δίνουν στο ποίημα αυτές οι υφολογικές επιλογές και πώς «συντονίζεται» ο ρυθμός αυτός με το περιεχόμενο του ποιήματος;
 32. Εξετάστε τις μεταφορικές λέξεις/εκφράσεις με τις οποίες η Σιδέρη περιγράφει την εφηβεία: από πού αντλούνται; Σε ποια άλλα ποιήματα και πεζά ελλήνων δημιουργών της ενότητας βρίσκουμε αντίστοιχες περιγραφές της εφηβικής ηλικίας σε *οργανική σχέση* με τη φύση; Τι αποσκοπούν να καταδείξουν αυτές οι περιγραφές, κατά τη γνώμη σας;⁸
 33. Στο ποίημα της Σιδέρη έχουμε μια χαρακτηριστική φιγούρα «αγοροκόριτσου»: εντοπίστε τα περιγραφικά στοιχεία που θα ταίριαζαν και σε κορίτσι και σε αγόρι. Ποια ενιαία μορφή (τύπος) «εφήβου» αναδεικνύεται έτσι; Σε ποια άλλα κείμενα της ενότητας, ποιητικά και πεζά, ανιχνεύουμε τέτοιες μορφές;
 34. «ελαφρό παιχνίδι του κινδυνοθάνατου»: να σχολιάσετε τον στίχο της Σιδέρη αναφορικά με την εφηβική ηλικία. Αναζητήστε ήρωες και ηρωίδες στην ενότητα, των οποίων η δράση επιβεβαιώνει το περιεχόμενο του στίχου.⁹
 35. Σε ποιον νομίζετε ότι «απευθύνεται» το ποιητικό υποκείμενο στο ποίημα της Σιδέρη; Πώς δικαιολογείται η χρήση του β΄ προσώπου στο συγκεκριμένο ποίημα;
 36. α) Το ποίημα της Σιδέρη χωρίζεται σε δύο ενότητες: ποιες είναι αυτές και ποιο λεξιλογικό στοιχείο-μοτίβο κυριαρχεί στη δεύτερη; Τι αποσκοπεί να τονίσει η επανάληψή του; β) Η λέξη «απεταξάμην», όπως αναφέρεται στο γλωσσάρι, συνδέεται με το Μυστήριο του Βαπτίσματος: τι σημασία αποκτά στο ποίημα της Σιδέρη; (εξετάστε σε τι «απαντά»).
 37. Να σχολιάσετε τους τρεις τελευταίους στίχους του ποιήματος της Σιδέρη. Σε ποια επαγγελματική πρακτική παραπέμπει «η φόρμα» του τελευταίου στίχου; Τι υπονοεί για την κατάληξη του ποιητικού υποκειμένου στην ενήλικη ζωή;
 38. Πώς εξηγείτε την επιλογή του τίτλου «Φορείο» στο ποίημα της Σιδέρη, τελικά;
 39. Τι νομίζετε ότι συμβολίζουν τα δέντρα και το δάσος στο ποίημα του Αναγνωστάκη; Ποια αντίστοιχα σύμβολα εντοπίζετε στο ποίημα του Μηχανικού; Πώς συνδέονται με τη νεότητα στα δύο κείμενα αντίστοιχα;

⁸ Οι εκπαιδευτικοί -και κατ' επέκταση οι μαθητές- παραπέμπονται σε σχετικά κείμενα της ενότητας, όπως αυτά των Ελύτη, Βλαχογιάννη, Λυμπεράκη και Βενέζη.

⁹ Τέτοιοι ήρωες /ηρωίδες που παίζουν το παιχνίδι του «κινδυνοθάνατου» απαντώνται σε αρκετά κείμενα της ενότητας, όπως σε αυτά των Ρεμπώ, Σικελιανού, Κουμανταρέα, Έσσε, Μπέρτζες, Λυμπεράκη, Βενέζη.

40. Το ποίημα του Αναγνωστάκη ανακαλεί μια γνωστή συνήθεια των εφήβων, να σκαλίζουν το αγαπημένο όνομα στα δέντρα (ή σε τοίχους και θρανία). Τι περιεχόμενο/νόημα αποκτά στο συγκεκριμένο ποίημα και από ποιες εκφράσεις το καταλαβαίνουμε;
41. Ο προτελευταίος στίχος στο ποίημα του Αναγνωστάκη «Το δικό μας το δάσος δεν το κρύβει ο ουρανός» δημιουργεί μια *ανάποδη εικόνα*: προσπαθήστε να τον ερμηνεύσετε αντικαθιστώντας την αρνητική μορφή του ρήματος («δεν το κρύβει») με μια συνώνυμη έκφραση σε καταφατική μορφή.
42. Δοκιμάστε να μεταφέρετε τον τίτλο του ποιήματος του Αναγνωστάκη στο ποίημα του Μηχανικού: τι παρατηρείτε; Πώς το εξηγείτε; Ποια λέξη θα αλλάζατε, αντίστοιχα, στον τίτλο του ποιήματος του Μηχανικού, ώστε να ταιριάζει με το περιεχόμενο του ποιήματος του Αναγνωστάκη;
43. Το ποίημα ποιου έλληνα δημιουργού της ενότητας σας θυμίζουν οι σπόροι των ονείρων που ριζοβολάνε στο ποίημα του Μηχανικού, και με τους στίχους ποιου άλλου ποιητή θα συσχετιζατε τη φωτεινή ατμόσφαιρα της νικηφόρας πορείας;
44. Στα παραπάνω ποιήματα (του Μηχανικού, του Αναγνωστάκη, αλλά και των Παλαμά, Βάρναλη) το κέντρο βάρους μετατοπίζεται από την ατομικότητα στη συλλογικότητα/αγωνιστικότητα της νέας γενιάς. Πώς το σχολιάζετε; Θεωρείτε ότι είναι σημαντική και αυτή η διάσταση για την αυτοσυνειδησία του εφήβου, και γιατί;
45. Η φράση «Αναζητώντας τον χαμένο χρόνο» είναι τίτλος ενός διάσημου βιβλίου. Βρείτε ποιο είναι το βιβλίο αυτό, ποιος το έγραψε, ποιο είναι το θέμα του, και εξηγήστε γιατί χρησιμοποιήθηκε σε αυτή την υποενότητα.

II. Ομαδοσυνεργατικές ασκήσεις – Διαθεματικές δραστηριότητες

1. α) Ποια τυπικά γνωρίσματα των εφήβων (και γενικά των παιδιών) μπορείτε να αναγνωρίσετε στα κείμενα της ενότητας; β) Αντλήστε στοιχεία από τα κείμενα, ιδίως τα ποιητικά, και συγκροτήστε τη «μυθολογία» του κόσμου της εφηβείας. Ποιοι είναι οι «τόποι» της;
2. α) Ποιο από τα εφηβικά πρόσωπα των κειμένων που εξετάσατε είναι πιο κοντά στον χαρακτήρα και την ψυχосύνθεσή σας; Σκιαγραφήστε ένα πορτρέτο του εαυτού σας (σε γραπτό λόγο, κατά προτίμηση). β) Να αναπτύξετε σε ένα μικρό δοκίμιο τα χαρακτηριστικά της γενιάς σας, καθώς και τη γνώμη σας γι' αυτά.
3. Δείτε στο blog e-φηβική μ@τιά: http://efivikimatia.blogspot.com/2012/02/blogpost_294.html, τι έλεγε ο φιλόσοφος Αριστοτέλης για τους νέους. Πόσο διαχρονικές σας φαίνονται οι παρατηρήσεις του φιλοσόφου, κρίνοντας από τη γενιά σας αλλά και από τους εφήβους της ενότητας; Επιχειρήστε να αντιστοιχήσετε χαρακτηριστικά που διακρίνει ο Αριστοτέλης στη νέα γενιά με συγκεκριμένους εφηβικούς χαρακτήρες της ενότητας.
4. Με κριτήριο τη ματιά του εφήβου πρωταγωνιστή ή πρωταγωνίστριας, να παρουσιάσετε ποιος ορίζεται κάθε φορά ο Άλλος στα κείμενα της ενότητας και πώς χρωματίζεται στο καθένα από αυτά (θετικά ή αρνητικά).
5. α) Πώς περιγράφονται «οι μεγάλοι» στα κείμενα της ενότητας; Τι κοινό έχει η σκιαγράφησή τους (και η στάση τους) μέσα από την οπτική των εφήβων; β) Πώς (μέσα από ποιες στάσεις-αντιδράσεις-συμπεριφορές) δηλώνεται το χάσμα της επικοινωνίας μικρών –

μεγάλων στα κείμενα; Με τι τρόπο γεφυρώνεται ή επιχειρείται να γεφυρωθεί αυτό το χάσμα, και σε ποια κείμενα; Αναπτύξτε τις σκέψεις σας, με βάση και τα βιώματά σας.

6. Με αφορμή τα κείμενα της ενότητας που εξετάζουν τη σχέση μεγάλων – μικρών, συζητήστε ποια είναι η δική σας σχέση με τη γενιά των γονιών σας: ποια βιώματα και εμπειρίες τους πιστεύετε ότι σας έχουν καθορίσει και ποια δικά σας βιώματα θεωρείτε ότι τους είναι απόλυτα ξένα (ακατανόητα);

Ειδικότερα για τον λογοτεχνικό γραμματισμό

1. Εξετάστε τα ποιητικά κείμενα της ενότητας: σε ποια από αυτά ο κόσμος της εφηβείας περιγράφεται από τη σκοπιά (τη ματιά) των νέων και σε ποια ο ίδιος κόσμος παρουσιάζεται μέσα από το πρίσμα της ενηλικίωσης; Από τι το καταλαβαίνουμε; (συγκρίνετε το αίσθημα, την ψυχική διάθεση που επικρατεί στα μεν και στα δε). Με ποια άλλη ενότητα της σειράς *Ο λόγος ανάγκη της ψυχής*, και με ποια ποιήματα ειδικότερα, θα τα συσχετίζατε από την άποψη αυτή;
2. Να εξετάσετε τη χρήση του β' προσώπου σε όσα κείμενα της ενότητας την εντοπίζετε. Να σχολιάσετε ειδικότερα α) ποιος είναι ο πραγματικός αποδέκτης στην περίπτωση του *Προφήτη* του Γκιμπράν, β) ποιοι νέοι είναι οι αποδέκτες των «αγωνιστικών» ποιημάτων του Αναγνωστάκη και του Μηχανικού, αντίστοιχα, γ) τι εξυπηρετεί (υπαινίσσεται) η χρήση του β' προσώπου στο ποίημα «Φορείο» της Σιδέρη.
3. Με αφετηρία τα ποιήματα της ενότητας, διερευνήστε τη μεταφορική χρήση της γλώσσας στη λογοτεχνία, εξετάζοντας τα σύμβολα, τα σχήματα λόγου, τις εικόνες κ.ο.κ.
4. Επιχειρήστε να διακρίνετε τους λυρικούς από τους αφηγηματικούς «τρόπους» των κειμένων της ενότητας. Παρατηρήστε τι δίνει λυρικό χαρακτήρα σε ένα κείμενο (π.χ. σύμβολα, «ποιητικά» επίθετα και ουσιαστικά, περίτεχνες μεταφορές και παρομοιώσεις κ.ο.κ.) και τι κάνει ένα κείμενο να φαίνεται /να διαβάζεται σαν πεζό (π.χ. ο πεζολογικός χαρακτήρας του, το ύφος του, η σύνταξή του, τα λιτά εκφραστικά του μέσα κ.ο.κ.).

III. Ασκήσεις δημιουργικής γραφής

1. Με αφορμή το ποίημα της Αγγελάκη-Ρουκ, δοκιμάστε να αποδώσετε βιώματα και συναισθήματα από δικές σας σχολικές εκδρομές σε ένα μικρό διήγημα ή ποίημα.
2. Φανταστείτε ότι είστε ο «Σούμχι» ή η Έστι και γράψτε ένα πειραχτικό γράμμα ή ποίημα που να υποδηλώνει (αλλά να μην αποκαλύπτει) τα αισθήματά σας.
3. Παρακολουθήστε το animation μικρού μήκους «Life A short love story» στο <http://www.youtube.com/watch?v=eDgdKKnUI2k> Από τη σκοπιά ποιου φύλου παρουσιάζεται η μικρή ιστορία αγάπης; Ποιο από τα κείμενα της ενότητας θα θεωρούσατε πιο ταιριαστό για μια αντίστοιχη ταινία μικρού μήκους, και γιατί; Σε ποιον από τους χαρακτήρες του κειμένου θα δίνατε τον ρόλο που έχει στο φιλμάκι το κορίτσι;¹⁰

¹⁰ Το φιλμάκι θυμίζει την ιστορία του Σούμχι και της Έστι, στο κείμενο του Άμος Οζ *Σούμχι*. Στο πρόσωπο του κοριτσιού της ταινίας, οι μαθητές εύκολα μπορούν να φανταστούν την Έστι.

4. Αν μελοποιούσατε τα ποιήματα της υποενότητας «Αναζητώντας τον χαμένο χρόνο...», σε ποια θα δίνατε μελαγχολικό και σε ποια χαρούμενο τόνο; Σε ποιο σημείο του ποιήματος *Φορείο* της Αλόης Σιδέρη θα αλλάζατε κλίμακα, και γιατί; (Αν θέλετε, δοκιμάστε να επενδύσετε μουσικά εκείνο που σας άρεσε περισσότερο).
5. Ακούστε το τραγούδι «Πατέρα σ' αγαπώ» του Λαυρέντη Μαχαιρίτσα στο <http://youtu.be/yy70d3lxxm8> οι στίχοι του οποίου ακολουθούν. Τίνος την οπτική προβάλλει το τραγούδι και τι ομολογεί αναφορικά με το «χάσμα των γενεών»;

Έφτασα δεκαοχτώ μ' ένα κόμπο στο λαιμό
ήρθ' η ώρα, ήρθ' η ώρα ν' αρνηθώ
το μικρό μου παρελθόν

Χάνομαι, σαν μωρό απ' τα πόδια σου πιάνομαι
κι ύστερα πάλι
μες στα λάθη μου χάνομαι

Τι ώρα θα γυρίσω απόψε πατέρα
Τι ώρα βάφουνε τις ειδήσεις με αίμα
Κι αν αποτύχω στη σχολή πατέρα μη με θίξεις
όλα θολώνουν εδώ πέρα σαν χρησμός ήξεις
αφήξεις

Πατέρα σ' αγαπώ
πατέρα σε φτύνω
Μαζί σου δεν μπορώ
με τρόπο σ' αφήνω

Πατέρα σ' αγαπώ

Άνεμος, φυσάει άγριος άνεμος
σου μυαλού μου τα βάθη
Μια σταγόνα βροχής μες στα μάτια μου
που στον ύπνο μου γίνεται αγάθη

Κύματα, μου μάθανε τα βήματα
μα ο χορός είναι παράλογα λειψός σαν χάδι
Γιατί χορεύω μοναχός
σ' ένα πηγάδι

Τι ώρα θα γυρίσω απόψε πατέρα
Τι ώρα βάφουνε τις ειδήσεις με αίμα
Πατέρα σ' αγαπώ
μα φοβάμαι να στο πω
Τά 'χω μπλέξει
τι θα μου φέξει

Πατέρα σ' αγαπώ
πατέρα σε φτύνω
Μαζί σου δεν μπορώ
με τρόπο σ' αφήνω

Πατέρα σ' αγαπώ

Πατέρα σ' αγαπώ
πατέρα σε φτύνω
Μαζί σου δεν μπορώ
άλλο να μείνω

Πατέρα σ' αγαπώ

Πατέρα σ' αγαπώ
πατέρα σε φτύνω
Μαζί σου δεν μπορώ
με τρόπο σ' αφήνω

Πατέρα σ' αγαπώ

6. Το χάσμα των γενεών, όπως και η διαφορετική ψυχολογία των εφήβων από αυτή των ενηλίκων, φαίνεται να είναι προβλήματα διαχρονικά και οικουμενικά. Δείτε πώς παρουσιάζονται στις *Νεφέλες* του Αριστοφάνη, που παρατίθενται εδώ σε μορφή κόμικς. Ο γιος του Στρεψιάδη, αρχικά τουλάχιστον, αντιδρά στην προσπάθεια του πατέρα του να τον πείσει να σπουδάσει.

(*Νεφέλες*, διασκευη-κείμενα Τ. Αποστολίδης, εικόνες, Γ. Ακοκαλίδης, Μεταίχμιο, Αθήνα 2007)

IV. Ερευνητικά σχέδια εργασίας τύπου project

1. α) Εντοπίστε στο διαδίκτυο την «Αλφαβήτα της Εφηβείας», μια ερασιτεχνική θεατρική παράσταση με εφήβους του σήμερα, οι οποίοι εκφράζουν όσα τους απασχολούν μέσα από 24 λέξεις-γράμματα, από το άλφα μέχρι το ωμέγα. Δείτε, ενδεικτικά, στο <http://www.youtube.com/watch?v=FfQiEQPvjTk&list=PLDC416CB0D15B7339> το δρώμενο με τα γράμματα «Ε – Ζ»: σε ποιες εμπειρίες της εφηβικής ζωής αναφέρεται και με ποια από τα κείμενα της ενότητας θα το συσχετίζατε; Εμπνευστείτε από την προσπάθεια και δοκιμάστε κι εσείς να αναπαραστήσετε με ανάλογο τρόπο κάτι από τα κείμενα της ενότητας ή από τα βιώματά σας στο σχολείο.

β) Εναλλακτικά, μπορείτε να μοιραστείτε και να παρουσιάσετε στην τάξη κεφάλαια από το ομώνυμο μυθιστόρημα της Μάγιας Δεληβοριά *Η αλφαβήτα της εφηβείας. Μυθιστόρημα για εφήβους και όχι μόνο* (Κέδρος 2012). Τα θέματα είναι: Άγχος, Βαρεμάρα, Γονείς, Δίαιτα, Έρωτας, Ζήλια, Ήρωας, Θάνατος, Ίντερνετ, Καθηγητές, Λύπη, Μοναξιά, Ναρκωτικά, Ξύρισμα, Όνειρα, Πενθήμερη, Ρούχα και Ρατσισμός, Σεξ, Τηλέφωνο, Ύψος, Φιλία, Χορός, Ψέματα, Ωριμότητα. Πάρτε ιδέες και επιχειρήστε να δραματοποιήσετε κάποιο ή κάποια από αυτά τα θέματα.

